

Ćwiczenia logopedyczne

dla uczniów klas 1-3

Tekst: Magdalena Bielenin (część teoretyczna), Anna Willman (wierszyki)

Ilustracje: Marcin Kot

Korekta: Monika Wróbel, Tomasz Łabonarski

Projekt okładki i skład: Marcin Korolkiewicz

Zdjęcie na okładce: © Andrey Kiselev | Dreamstime.com

Ilustracje dodatkowe:

Dreamstime: © Soldeandalucia (6), © Pisicafioasa (9), © Kavastudio (10), © Arxichtu4ki (11),

© Rank Sol (15), © Tereza Hanoldova (36), © Tigatelu (37), © Yupiramos Group (40),

© Christos Georghiou (41), © Klara Viskova (56), © Chinthaka Dissanayaka (57 l), © Jumini Jumini, (57 p),

© Dennis Cox (58), © Daniel Ivascu (59), © Anastasiia Kozubenko (61), © Dusanpavlic (62)

Wydanie I

© Copyright for text, cover and layout SBM sp. z o.o.

Warszawa 2021

Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.

ul. Sułkowskiego 2/2

01-602 Warszawa

www.wydawnictwo-sbm.pl

Czas do szkoły!

Od siedmiolatka kończącego przedszkole, a za chwilę witającego się ze szkołą, oczekujemy, że jego mowa będzie prawidłowa pod względem artykulacyjnym, gramatycznym i składniowym. Jednak doświadczenia logopedów oraz nauczycieli pokazują, że nie zawsze tak jest.

Najczęstszym obszarem zauważanych trudności związanych z nadawaniem jest nieprawidłowa realizacja dźwięków mowy, czyli wady wymowy zwane **dyslalią**. Objawia się ona poprzez zniekształcanie, zastępowanie lub opuszczanie głosek. Do najczęściej występujących wad wymowy u uczniów klas 1–3 należą:

- nieprawidłowa realizacja głosek detalizowanych, czyli seplenienie – dziecko nieprawidłowo wymawia głoski szumiące: **/sz/, /ż/, /cz/, /dź/**, opuszcza je, zniekształca lub zastępuje głoskami dla niego łatwiejszymi w wymowie, czyli syczącymi: **/s/, /z/, /c/, /dz/**, czasami ciszącymi: **/ś/, /ź/, /ć/, /dź/**. Również głoski syczące mogą być nieprawidłowo realizowane, np. z wysunięciem języka między zęby - mamy wówczas do czynienia z seplenieniem międzyzębowym.
- nieprawidłowa realizacja głoski **/r/**, czyli rotacyzm lub reranie – w tym przypadku dziecko zamiast **/r/** wymawia **/l/** lub **/j/**; zniekształcenia takie jak **/r/** „francuskie” również nie są normatywną realizacją tej głoski,
- nieprawidłowa realizacja głosek **/k/, /g/**, czyli „toło” zamiast „koło” - dziecko opuszcza głoskę **/k/** lub zastępuje ją głoską **/t/**. Podobnie jest z głoską **/g/**, która jest zamieniana na **/d/**,
- mowa bezdźwięczna, która polega na zamianie głosek dźwięcznych, wszystkich lub kilku, na ich odpowiedniki bezdźwięczne, np. **/b/** jest zamieniane na **/p/, /w/** na **/f/, /g/** na **/k/** itd.

Skąd się biorą wady wymowy?

Wśród przyczyn powstawania wad wymowy najczęściej wymienia się:

1. Zmiany anatomiczne w obrębie aparatu artykulacyjnego:

- nieprawidłowa budowa języka - język zbyt długi, zbyt krótki, zbyt gruby,
- nieprawidłowa długość lub budowa wędzidełek - krótkie wędzidełko podjęzykowe, wargi górnej i wargi dolnej,
- nieprawidłowa budowa podniebienia miękkiego i twardego - podniebienie gotyczne, rozszczepy podniebienia,
- wady zgryzu, anomalie zębowe,
- rozrost trzeciego migdałka i migdałków podniebiennych,
- polipy,
- skrzywienia przegrody nosowej.

2. Nieprawidłowe funkcjonowanie narządów artykulacyjnych:

- brak pionizacji języka,
- połykanie infantylnie, czyli połykanie śliny i pokarmów z językiem ułożonym płasko na dnie jamy ustnej (to pozostałość z okresu niemowlęcego), które prowadzi do wsuwania języka między zęby,
- niska sprawność języka, warg, żuchwy,
- nieprawidłowa praca mechanizmu podniebiennie-gardłowego, czyli podniebienia miękkiego i mięśni pierścienia zwierającego gardłowego – wynikiem nieprawidłowości w działaniu tego mechanizmu może być nosowa barwa głosu.

3. Nieprawidłowa budowa i funkcjonowanie narządu słuchu:

- niedosłuch różnego stopnia i różnej przyczyny,
- wybiórcze upośledzenie słuchu będące np. wynikiem kataru,
- zaburzenia słuchu mownego – czyli zdolności percepcji dźwięków mowy, który odpowiada za jej rozumienie i nabywanie.

4. Czynniki społeczne:

- niesprzyjające warunki uczenia się,
- brak lub niska intencja komunikacyjna,
- wycofanie się z kontaktów z innymi,
- nieprawidłowe wzorce mowy,
- nieprawidłowa atmosfera wychowawcza,
- zbyt długie karminie butelką, ssanie palca lub smoczka,
- zbyt późne wprowadzenie pokarmów stałych, wymagających od dziecka odgryzania, gryzienia i żucia
- brak stymulacji rozwoju mowy.

Konsekwencje wad wymowy

Wady wymowy mogą wpływać na osiągnięcie sukcesów szkolnych oraz na naukę czytania, pisania i wypowiadania się. Trudności w czytaniu i pisaniu bardzo często obserwuje się u dzieci, u których występowały zaburzenia mowy we wcześniejszych etapach rozwoju, ale do wieku szkolnego zostały one pokonane, oraz u tych, u których nieprawidłowości występują jeszcze w wieku szkolnym. Dzieci te zazwyczaj obciążone są deficytami percepcji słuchowej, wzrokowej, deficytami funkcji ruchowych i ich wzajemnej integracji. Oczywiście deficyty te bezpośrednio lub pośrednio wpłynęły na rozwój mowy, ale skutkują również trudnościami w opanowaniu umiejętności szkolnych, takich jak czytanie lub pisanie. W zależności od rodzaju deficytu, dzieci:

- nie różnicują liter kształto- lub dźwiękopodobnych, mają więc trudności z zapisem wyrazów podobnie brzmiących np. kasza – kasa, mylą litery p-b-d-g,
- mają specyficzne trudności w czytaniu, takie jak przewlekłe, długotrwałe głoskowanie czytanych wyrazów, opuszczanie lub przestawianie sylab w czytanych wyrazach,
- wykazują brak dostatecznej szybkości w czytaniu,
- mogą pojawić się trudności w rozumieniu przeczytanego tekstu.

Najczęściej spotykanymi wadami mającymi wpływ na pisanie są seplenienie, rotacyzm oraz mowa bezdźwięczna.

Jąkanie i mowa nosowa nie mają większego wpływu na postępy w opanowaniu umiejętności szkolnych takich jak czytanie, pisanie i ortografia. Jednak jąkanie i towarzysząca mu często logofobia, czyli lęk przed mówieniem, mają wpływ na aktywność dziecka, jego relacje z grupą rówieśniczą, a ponadto mogą w sposób znaczący obniżać pewność siebie. Objawy jąkania mogą powracać lub nasilać się w sytuacjach napięcia emocjonalnego towarzyszącego często odpowiedziom w klasie, publicznym wystąpieniom – np. w czasie uroczystości szkolnych.

W przypadku dzieci rozpoczynających naukę szkolną i przejawiających jakiekolwiek trudności w komunikowaniu się, warto zasięgnąć porady logopedy, który wskaże kierunki pracy z dzieckiem, a w razie konieczności pokieruje do dalszej diagnostyki.

Bibliografia:

- Cieszyńska J. , Korendo M.: *Wczesna interwencja terapeutyczna*, 2015.
Demel G.: *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, 1998.
Michalak-Widera I.: *Miłe uszom dźwięki. Usprawnianie narządów mowy i ćwiczenia prawidłowego wymawiania głosek*, 2007.
Pluta-Wojciechowska D.: *Dyslalia obwodowa. Diagnostyka i terapia logopedyczna wybranych form zaburzeń*, 2017.
Skorek E.M.: *Oblicza wad wymowy*, Warszawa 2002.
Tarkowski Z.: *Jąkanie wczesnodziecięce*, Warszawa 1992.

Buda dla kundelka

Tadek i jego młodszy brat Tomek
Budują dla kundelka domek
– Będę miał budę – cieszy się piesek –
Wygodną budę z dębowych desek!
A na dodatek Tadek z Tomkiem
Zbudują taras przed moim domkiem.

Ćwiczenie

Wspólne czytanie wierszyka warto połączyć z ćwiczeniami słuchu fonemowego. Przygotujmy dla dziecka **dwie etykiety** – jedną z literą **D**, drugą z literą **T**. Wyraźnie wypowiadamy wyrazy różniące się jedną głoską, a zadaniem dziecka jest podnoszenie etykiety z właściwą literą. Przykłady wyrazów do ćwiczeń: **domek, Tomek, buty, budy, wata, wada, tama, dama, tam, dam.**